

Luka Mičeta

Povratak
KRALJA

■ Laguna ■

Copyright © 2013, Luka Mičeta
Copyright © ovog izdanja 2013, LAGUNA

Na koricama:

Wolf Craig Hainisch,

Portret kralja Petra II Karađorđevića (detalj),

oko 1967, ulje na platnu, 80 cm x 110 cm.

Kolekcija Prestolonaslednika Aleksandra II Karađorđevića.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Povratak
KRALJA

Sadržaj

UMESTO UVODA 11

STVARANJE MODERNE SRPSKE DRŽAVE 13

Knez Miloš, Rusi i Englezi (15) • Prve strane diplomate u Srbiji (19) • Rat protiv Turske (22) • Engleski strah od Rusa na Mediteranu (25) • Sanstefanski ugovor i Berlinski kongres (27) • Britanska i evropska javnost o Srbima (31) • Carinski rat (35) • Abdikacija Đorđa Karađorđevića (38) • Nemci oslobađaju princa Đorđa iz ludnice (41) • Balkanski ratovi (44)

SRBIJA U JUGOSLAVIJI 47

Prvi svetski rat (49) • Srbi – čuvari kapije (52) • Odnos Rusa i Engleza prema Srbima u Prvom svetskom ratu (54) • Stvaranje Jugoslavije (57) • Jugoslavija je više u interesu Hrvatske nego Srbije (60) • Dolazak Hitlera na vlast i atentat na kralja Aleksandra (62) • Osnivanje Banovine Hrvatske (66) • Knez Pavle i srpski političari (68) • Da je bilo više pameti... (72) • Englezi su smatrali da je pogrešno braniti Hrvatsku (75) • Američki sud o puču (78) • Rusi

i puč (80) • Smena Milana Stojadinovića (81) • Englezi odlikuju kneza Pavla (85) • Hitler o napadu na Jugoslaviju (88) • Interniranje kneza Pavla (92) • Nesrećno detinjstvo kneza Pavla (95) • Glasine i laži (97) • Englezi i proterivanje kneza Pavla (100) • Isključenje kneza Pavla iz kraljevske porodice (104) • Odlazak porodice kneza Pavla sa dvesta funti (107) • Da li je puč mogao biti sprečen (110)

27. MART I APRILSKI RAT 115

Srbi su našli svoju dušu (117) • Operacija *Plavi đavoli* i organizacija puča (120) • Angažovanje Pavelića (125) • Nemačko podgrevanje demonstracija protiv pakta (127) • Da li je Treći rajh bio toliko jak (129) • Svedočenje Hitlerovih generala o nemačkoj vojsci (132) • Čemberlenov govor u britanskom parlamentu (136) • Poruke jugoslovenskih obaveštajaca (138) • Kapitulacija Jugoslavije (140)

VLADA I KRALJ U EMIGRACIJI 143

Evakuacija kraljevske vlade (145) • Kralj Petar II i nemačko bombardovanje (146) • Sudbina kraljevskog zlata (149) • Prva sednica vlade u egzilu (153) • Genocid nad Srbima u NDH (155) • Kralj i vlada dolaze u Englesku (159) • Pad Simovića (163) • Kraljeva apanaža (167) • Englezi podržavaju Dražu (168) • Okretanje britanske politike ka Titu (173) • Ko ubija najviše Nemaca (177) • Zašto je trebalo sačuvati Dražu (179)

KRAJ KRALJEVINE JUGOSLAVIJE 185

Povlačenje engleske misije iz Dražinog štaba (187) • Uloga Rusa i engleskih komunista (190) • Čerčil se ljuti na Tita (194) • Tito i Čerčil oči u oči (198) • Kako su Englezi nameravali da spreče građanski rat (201) • Draža i očuvanje Jugoslavije (204) • Britanska politika u Jugoslaviji i Titova demokratija (207) • Kraljev apel Ruzveltu (210) • Čerčil

je forsirao Tita (212) • Tito i demokratija (217) • Dražina evakuacija (219) • Maklejinov tekst o Draži u *Tajmsu* (222) • Polemika u *Tajmsu* povodom Maklejinovog teksta (228) • Dražino slovo „Z“ (230) • Komunisti protiv monarhije (232) • Čerčilove kombinacije (236)

ŽENIDBA KRALJA PETRA II KARADORĐEVIĆA . 241

Nesporazum kraljice Marije i kralja Petra II (243) • Pojava grčkih princeza (247) • Svađa Čerčila i Idna zbog kraljeve ženidbe (251) • Problem zbog vereničkog prstena (254) • Ženidbu treba odložiti (257) • Dve kraljice: snaja i svekrva (259) • Sukob patrijarha i kraljeve tašte (262) • Draža i kraljeva ženidba (265) • Podrška engleskog kralja (267) • Razvod kraljevskog para (271) • Titove tajne službe o finansijama kralja Petra II (274) • Miloš Crnjanski kao emigrant (277) • Odnos Britanaca prema našoj emigraciji (279) • Jugoslovenski emigranti i Titove tajne službe (283)

SMRT POSLEDNJEG JUGOSLOVENSKOG KRALJA . 291

Famozna Mici Lou (294) • Tomislav Karađorđević o smrti svoga brata, kralja Petra II (296) • Smrt princa Andreja (300)

UMESTO ZAKLJUČKA 303

Pravda za dinastiju Karađorđević (305) • Knez Pavle nije izdajnik (307) • Zadužbina na Oplencu (309) • Sahrana kneza Pavla (311) • Sahrana kralja Petra II Karađorđevića (313)

Literatura 315

O autoru. 335

UMESTO UVODA

Upoznati svoju istoriju znači odrasti.

Ciceron

Posle skoro tri i po stoleća od pada Smedereva (1459), od propasti srednjovekovne srpske države, Srbi su se 1804. godine – pod vođstvom vožda Karađorđa Petrovića – digli na ustanak. Započela je, kako je to rekao veliki nemački istoričar Leopold fon Ranke, srpska revolucija, ali i neraskidiva veza Srba sa vladarskim domom Karađorđevića.

Karađorđevići su vladali Srbijom i Jugoslavijom – računajući i vođstvo Karađorđa od 1804. do 1813. – ukupno 67 godina. Međutim, svaki od vladara iz kuće Karađorđevića proveo je dobar deo svoga života u izgnanstvu.

Karađorđe je bio van Srbije od 1813. do 1817. godine. Knez Aleksandar, njegov najmlađi sin, biće prinuđen da u dva navrata napušta Srbiju: od 1813. do 1839. i od 1858. do 1885. godine, do svoje smrti. Kralj Petar I Oslobođilac bio je u egzilu 45 godina, od 1858. do 1903.

Oba jugoslovenska kralja život su završili u inostranstvu.

Kralj Aleksandar I Ujedinitelj je prvi monarh iz dinastije Karađorđević koji nije rođen u otadžbini. Od svog rođenja, na Cetinju 1888. godine, pa do dolaska njegovog oca na presto bio je van Srbije. Bio je jedini vladar među Karađorđevićima koji je rođen i koji je završio život u inostranstvu.

Kralj Petar II bio je primoran da 1941, sa nepunih osamnaest godina, napusti zemlju i da van nje ostane do svoje smrti 1970. godine.

Sve u svemu, Karađorđevići vladari su u izgnanstvu proveli ukupno sto godina.

Prestolonaslednik Aleksandar Karađorđević, sin kralja Petra II, rođen je takođe u egzilu, u Londonu 1945. godine, i sve do 1991. nije mu bio dozvoljen povratak u domovinu. Došao je u Beograd tek posle 46 godina.

Karađorđevim ustankom otvoreno je srpsko pitanje, koje je podrazumevalo nacionalno oslobođenje ali i nameru da se srpski narod ujedini na svojim istorijskim i etničkim teritorijama u zajedničkoj srpskoj državi. Tada će započeti i internacionalizacija tog pitanja.

Ova knjiga, dakle, govori o viševjekovnom uticaju i težnjama velikih sila da kontrolišu i usmeravaju političke i društvene procese na Balkanu, posebno u Srbiji, odnosno Jugoslaviji, kao i o vladarima iz doma Karađorđevića koji su nastojali da kroz vihore interesa evropske i svetske diplomatije i politike, ali i ratova, vode državni brod u skladu sa ciljevima države i naroda kojima su vladali. Njihova zlehuda sudbina kaže da u tome često nisu uspevali najbolje da se snađu.

Ovo je, takođe, sažeta studija o nestanku jedne kraljevine, o nemilosrdnosti velikih sila u realizaciji svog strateškog cilja – uspostavljanja komunizma u Jugoslaviji.

L. M.

U Beogradu, marta 2013.

STVARANJE MODERNE SRPSKE DRŽAVE

KNEZ MILOŠ, RUSI I ENGLEZI (15) • PRVE STRANE DIPLOMATE
U SRBIJI (19) • RAT PROTIV TURSKE (22) • ENGLSKI STRAH
OD RUSA NA MEDITERANU (25) • SANSTEFANSKI UGOVOR I
BERLINSKI KONGRES (27) • BRITANSKA I EVROPSKA JAVNOST
O SRBIMA (31) • CARINSKI RAT (35) • ABDIKACIJA ĐORĐA
KARAOĐEVIĆA (38) • NEMCI OSLOBAĐAJU PRINCA ĐORĐA IZ
LUDNICE (41) • BALKANSKI RATOVI (44)

KNEZ MILOŠ, RUSI I ENGLEZI

Evropa je 1804. godine brojala nešto više od dve stotine miliona stanovnika, a u dvanaest nahija Beogradskog pašaluka živelo je 470.000 ljudi. Bila je to godina kada je u Francuskoj usvojen građanski zakon (*Code Civile*), godina u kojoj se Napoleon krunisao za cara...

Te godine 14. februara na zboru u Orašcu, u Marićevića jaruzi, srpski prvaci koji su izbegli Seču knezova doneli su odluku o dizanju ustanka protiv Turaka i za vođu su izabrali Đorđa Petrovića Karađorđa. Austrijske novine *Augsburgische Postzeitung* obavestile su evropsku javnost 18. marta o srpskom ustanku. Počela je borba Srba za slobodu i svoju državu.

Devetnaesti vek je bio vek u kome će se Srbija – kao i vladari kuće Karađorđevića – susresti sa teškim izazovima, kada je ova mala balkanska kneževina, a potom i kraljevina, postala prostor oko koga su se lomili interesi najvećih sila, kada Srbija ulazi u složeni lavirint svetske diplomatije – srž problema koji je nazvan Istočno pitanje.

Slavni engleski arheolog ser Artur Evans će reći: „Ma kojim putem prilazili problemu (Istočnog pitanja), mi se

vraćamo uvek na jedinstvenu važnost položaja Beograda. Ovaj grad u raznim pravcima ima jedan od najglavnijih položaja u Evropi. [...] Beograd je gotovo jedini prolaz na putu za Solun, za Atinu i za Carigrad.“

Ako ima izvesne upitanosti nad konstatacijom lorda Džona Aktona da „evropska istorija počinje od turskog osvajanja“, nema nikakve sumnje da su srpski prosperitet i nova srpska istorija počeli upravo sa slabljenjem, a na koncu i s padom Osmanskog carstva, kada je Carigrad, to „carstvo sveta“ kako je govorio Napoleon, izgubio svaki uticaj na Balkanu.

Srbija će, kao i ceo Balkan, postati teritorija oko koje će se tokom XIX ali i XX veka voditi zakulisne diplomatske igre velikih sila i krvavi ratovi. Međutim, problem Balkana neće biti samo egoistične ambicije velesila već i ono na šta je svojevremeno ukazao Džon Morli, vikont od Blekburna: „Pod lepim imenom Istočnog pitanja krije se jedan nerazmrsivi, promenljivi, nemogućni splet suprotnih interesa suparničkih naroda i veroispovesti.“

Jedan od najvažnijih događaja u istoriji Srbije zbio se u Beogradu 12. decembra 1830. godine, kada je na Tašmajdanu, na brdašcu pored mesta gde se danas nalazi Crkva Svetog Marka, pred nekoliko hiljada prisutnih iz cele zemlje, na kišnom danu, pročitan na turskom jeziku (sutradan i na srpskom) sultanov Hatišerif kojim je Srbiji priznato pravo na unutrašnju samoupravu i za sva vremena ukinuta turska uprava.

Hatišerifom iz 1833. godine Srbija je povratila i šest nahija koje joj je Turska oduzela nakon 1812. Takođe, Srbija je dobila i međunarodno pravo da označi svoje granice. I, kako kaže istoričar Radoš Ljušić, Srbija je, iako pod nominalnom

vlašću sultana, dobila unutrašnju državnu samostalnost i slobodu.

Ubrzo će započeti akcije velikih sila za uspostavljanje diplomatskih odnosa sa Srbijom, ali će se i nastaviti neskriiveni diplomatski uticaji na srpskog kneza i političke prilike u kneževini. Najbliži Miloševi saborci su se pribojavali da je kneževa pomirljiva politika prema Turskoj bila plod straha od Rusije. Knez je bio duboko uveren, pisao je knežev lekar, „da Rusija nema nikakvu drugu nameru sa Srbijom nego da joj ova posluži u njenim budućim smerovima na Otomansko carstvo“, i dodao da Srbi nikada ne bi došli do privilegija koje su Hatišerifom obećane „da knez Miloš nije umeo svojom odsutnošću i svojom veštinom, a iznad svega silom novca, da prinudi Portu da ispuni svoja obećanja“. To potvrđuje istoričar i diplomata Čedomilj Mijatović, koji je kazao da je knez Miloš pomoću novca isposlovaio naslednost prestola i teritorijalno proširenje na šest nahija.

U jednom pismu Dimitriju Davidoviću, prvom srpskom novinaru i piscu prvog srpskog ustava, knez će mu reći da ne bi trebalo dozvoliti „da svaki Rus drma Srbijom“.

Knez Miloš će svoje stavove u odnosu na Rusiju bliže objasniti u razgovoru sa sekretarom engleskog poslanstva u Carigradu Dejvidom Urkvartom – za koga historiografija pretpostavlja da je podstakao britanskog ministra inostranih poslova lorda Palmestrona da osnuje engleski konzulat u Srbiji. Urkvart je na proputovanju kroz Srbiju 1832. i 1833. godine dva puta posetio srpskog kneza. U poverljivom izveštaju koji je ovaj engleski diplomata poslao u London navodi se da je knez Miloš tražio od zapadnih sila da pomognu Srbiji, čudeći se kako je Velikoj Britaniji bliži Novi Zeland nego Srbija. Urkvart piše kako je knez Miloš namerno izbegavao

da prihvati rusku ponudu da od Petrograda dobije naime-
novanje za naslednog kneza Srbije, plašeći se da taj „poklon“
podrazumeva i pravo Rusije i Turske da mu se to priznanje
u nekoj drugoj prilici i oduzme, kada to bude odgovaralo
ovim silama. Te ponude Miloš nije prihvatio, kako kaže,
„sve dok tu nominaciju nisam postigao od skupštinskih
prvaka“. „Znao sam“, govorio je kodža Miloš engleskom
diplomati, „da sam u pravu, iako me je ruski poslanik zbog
toga nazvao karbonarom* i Bolivarom**. Na kraju mislim da
sam, i ovako neobrazovan, kao što jesam, ispao mudriji nego
razne Kapodistrije***. Mora da su dobra sredstva kad je cilj
dobar. [...] Ovo je jedna nezavisna zemlja na istoku koja
nije oponašala Evropu.“

Lakše je u Srbiji bilo promeniti kneza nego ruskog konzula,
kaže akademik Milorad Ekmečić, dok istoričar Nil Popov
navodi da je ruski konzul u Srbiji „po kad kad još zasedao u
Sovjetu i svagda pregledao njegova rešenja“.

Urkvar je predlagao lordu Palmestronu, posle razgovora
sa knezom Milošem, da se iskoristi Turska kao polazna
osnova za odbranu od Rusije, smatrajući da treba da se na
balkanskom prostoru mobilišu sve snage kojima bi se moglo
ojačati oslabljeno Osmansko carstvo i da Srbija u tom pogledu
ima značajnu ulogu jer Rusija iskorišćava njenu istorijsku

---

* Karbonari (ital.: *carbonari*), ugljari, članovi političkog udruženja u Italiji kojima je prvobitno bio cilj borba protiv francuskog gospodstva, a posle 1814. godine oslobođenje i ujedinjenje Italije; *fig. zaverenici*.

** Simon Bolivar (puno ime Simon Hose Antonio de la Santissima Trinidad Bolivar i Palacios, 1783–1830), južnoamerički revolucionarni vođa. Vodio je borbe za nezavisnost Venecuele, Kolumbije, Ekvadora, Perua i Bolivije u kojima i danas ima status heroja. Težio je ujedinjenju južnoameričkih zemalja u nezavisnu i jaku državu po uzoru na SAD.

*** Grof Joanis Kapodistrija, grčki državnik, ruski diplomata. Izabran za predsednika Grčke republike 1827. godine. Stradao kao žrtva atentata.

nevolju za svoje sopstvene interese. On nije bio ni prvi ni poslednji Englez, kaže Ekmečić, koji je savetovao da se turska situacija iskoristi protiv ruske ekspanzije.

U istoriografiji se smatra da je knjiga Dejvida Urkvarta *Engleska i Rusija*, objavljena u Londonu 1835. godine, bila inspiracija za plan o organizovanju poljske emigracije i njenom angažovanju na Balkanu protiv aspiracija ruske krune, da je to bio uvod za kreiranje Garašaninovog *Narčetanija* u Srbiji 1844. godine.

Vuk Karadžić će takođe reći da Rusi na Balkanu sve čine „svoje koristi radi“, ali da njihovu pomoć treba drugačije ceniti jer na svetu niko ništa ne radi bez koristi za sebe. Doktrinu da Rusija na Balkanu ratuje radi svojih interesa a da Srbi to moraju iskoristiti izneo je Dositej Obradović još 1788. godine rekavši da je jasno da rimski imperator i ruska carica „za interes svojih carstava ratuju sa Turcima“, ali da svaka blagorodna duša to ipak treba da blagoslovi.

To dobro pokazuje i donošenje Sretenjskog ustava 1835. godine. Rusija je bila protiv ovog ustava smatrajući ga „francuskim rasadom u turskoj šumi“.

PRVE STRANE DIPLOMATE U SRBIJI

Nadmetanje velikih sila oko uticaja na Srbiju i prilike u njoj dobiće na zamahu kada u Beograd počnu da stižu njihove prve akreditovane diplomate.

Na jednom prijemu kod sultana Mahmuda II 1835. godine austrijski predstavnik baron Štirmer, susrevši se sa knezom Milošem, pokrenuo je pitanje otvaranja austrijskog konzulata u Beogradu, zbog „živih trgovačkih veza Austrije sa Srbijom“. Knez Miloš, nepoverljiv prema strancima, nije

bio voljan da prihvati stranu misiju u Srbiji. Međutim, kada je obavješten da ovakav zahtev Porta ne može da odbije Austriji, na odlasku iz Carigrada rekao je baronu Štirmeru da će sa svoje strane učiniti sve „da se izađe u susret želji njegove vlade“. Ubrzo je Austrija, prva među evropskim zemljama, poslala svog konzula u Srbiju. Bio je to Antun Mihanović, inače autor hrvatske himne *Hrvatska domovina*, poznatije kao *Lijepa naša domovino*.

Saradnja između austrijskog konzula i srpskog kneza bila je dobra samo u početku, nekih dva meseca. Međutim, s obzirom da je knez Miloš insistirao na razvijanju odnosa „na osnovu uzajamnosti“, ubrzo je zatražio od Porte Mihanovićev premeštaj iz Srbije. Tako je i bilo. Austrijski konzul, koji je bio nesrećno zaljubljen u Anku Obrenović, ćerku Miloševog brata Jevrema, napustio je Srbiju odnevši „kao najdražu uspomenu“ vezenu maramicu koju mu je Anka poklonila. Mihanovića će zameniti novi austrijski konzul Nikola Filipović, koga knez nije hteo ni da primi.

Dve godine kasnije Engleska je u Srbiju poslala pukovnika Džordža Hodžesa, koji će 1838. u Beogradu organizovati prvi bal a potom, 1842, i prve konjske trke i to u čast sultanovog izaslanika Sakib-efendije. U uputstvima koje je engleski konzul dobio od svoje vlade istaknuto je da je u interesu britanske krune „podržavanje sultana i Otomanske imperije“. Takođe, imao je zaduženje da budno motri na ruskog konzula Gerasima Vasiljeviča Vaščenka – čije sedište tada nije bilo u Srbiji, već u Oršavi – zapravo na njegov rad koji se odnosio na širenje ruskog uticaja u Srbiji. Ministar inostranih poslova Velike Britanije lord Palmerston je u jednoj diplomatskoj depeši nedvosmisleno objasnio kakvu je ulogu London namenio Kneževini Srbiji u engleskoj politici prema Istoku: „Srbija treba da postane prepreka budućih

nasrtaja Rusije; drugo, Srbija treba da započne rasprostiranje trgovine Velike Britanije.“ Dolaskom engleskog konzula Hodžesa u Beograd, kaže Radoš Ljušić, „naglo je poraslo interesovanje velikih sila za Srbiju. Nijedan događaj pre toga nije mogao pokrenuti evropsku diplomatiju da toliko pažnje posveti srpskom pitanju.“

Pre toga je ruska diplomatija vešto izbegavala nastojanja Srbije da se otvori i ruski konzulat na njenoj teritoriji. Međutim, otvaranje austrijskog konzulata promenilo je stav ruskog dvora. Krajem februara 1838. godine, stigao je u Srbiju Gerasim Vaščenko, koji je bio neprimereno uporan u nametanju ruskih planova i nije krio ambiciju da bude nadređen knezu Milošu. Neće stoga čuditi što se srpskom knezu „omaklo“ da kaže, tokom jednog razgovora sa Vaščenk-om, da ga „pokroviteljstvo Rusije tiraniše“; čak će ga samo mesec dana po dolasku Miloš upitati da li je on „agent ili gubernator kakav“.

Nakon Berlinskog kongresa, kada Srbija dobija nezavisnost, ovi i drugi konzulati biće podignuti na nivo poslanstava. Bilo je to doba kada su velike sile preko svojih predstavnika u Beogradu počele da se otvoreno mešaju u unutrašnje stvari Srbije, što je praksa koja je opstala i do naših dana.

Pred kraj XIX veka, 1874. godine, Srbija je po popisu imala 1.353.890 stanovnika a Beograd nešto više od 27.000. U Crnoj Gori – gde je „sablja više donosila nego motika“ – 1820. godine, kako je rekao crnogorski vladika, bilo je 80.000 stanovnika sa Cetinjem kao jedinom varoši.

Bilo je to, dakle, stoleće u kome će Srbija postati ogledno polje za odmeravanje snaga Rusije, Velike Britanije, Austro-Ugarske i Nemačke u odbrani njihovih pozicija. Srbija će se naći u sferi interesa ovih kolosa pre svega zbog svog važnog geostrateškog položaja, ali i zbog činjenice da je bila

u sastavu Otomanske imperije, za čije su se nasleđe ali i opstanak, kako koja i kako kad, ove velike sile borile.

RAT PROTIV TURSKE

Sredinom XIX veka ne samo u srpskoj vladi već i u celokupnoj srpskoj javnosti vladalo je uverenje, zasnovano pre svega na velikoj želji i emocijama, da Turska slabi i da će ulazak Srbije u rat protiv nje za posledicu imati opšti ustanak na Balkanu. Otomanska imperija je 1875. godine proglasila bankrot, što je ulilo još više nade u uspeh, pa je srpska Narodna skupština početkom oktobra glasala o pripremi za rat protiv Turske.

U Londonu su bili upoznati sa događajima u Srbiji. Edvard Smit-Stenli, lord Derbi, krajem januara 1876. u svom dnevniku zabeležio je da su i Srbija i Rumunija pune „ruskih agenata“, koji ih bodre na rat. Početkom maja iste godine lord Derbi konstatuje da je Austro-Ugarska u Beogradu potpuno izgubila uticaj i da se knez Milan Obrenović ne obazire ni na sugestije ni na pretnje iz Beča. Lord Derbi je smatrao da je Austro-Ugarska isuviše „lakoverna“.

Srbija je objavila rat Turskoj 30. juna 1876. godine. Ali, kada je krajem februara, odnosno marta 1876. godine predsednik vlade Ljubomir Kaljević sazvao sastanak, kome je predsedavao knez Milan, oficiri su otvoreno i bez uvijanja, kako piše Milan Piroćanac (potonji predsednik srpske vlade), rekli da „Srbija nije spremna za rat“. Čak su i stajaćoj vojsci, koja je brojala ukupno 5.000 ljudi, nedostajala osnovna sredstva i nije se mogla meriti sa turskim armijama. Narodni odredi su ratovali u svojoj spremi i bili naoružani puškama koje je Rusija izbacila iz svog arsenala.